

Verslag van de CE-bespreking Geschiedenis HAVO/VWO

<p>Algemene opmerkingen t.a.v. examen geschiedenis 2022 tijdvak 1 (maandag 15 mei 2023). Deze opmerkingen vormen de basis van de landelijke CE-bespreking. Het verslag van de Landelijke CE-bespreking zal in de nabespreking van het eindexamen door de havo-vwo commissie en vertegenwoordigers van CvTE en Cito in het najaar van 2023 meegenomen worden.</p>	
Lengte	<p>Leek goed, maar bij correctie bleek dat leerlingen op het laatste moment toch in tijdsnood kwamen. Vanaf de vragen 20 werden de antwoorden minder uitgebreid beantwoord. 25 vragen lijkt goed, maar omdat het allemaal open vragen zijn komen ze toch in tijdsnood.</p>
Niveau	<p>Dit is het niveau wat leerlingen zouden moeten hebben. Voor ons gevoel werden er minder reproductievragen gesteld.</p>
Spreiding	<p>Over HC Nederland kunnen minder vragen worden gesteld omdat er twee deelvragen zijn terwijl bij de andere twee HC's er drie deelvragen zijn. Actuele maatschappelijke discussies komen vaker terug in het CE. Misschien is er nu wel teveel aandacht voor deze maatschappelijke discussies? Veel vragen waarvoor 3 of 4 punten waren te behalen zaten aan het einde van het examen, is wat teveel voor leerlingen aan het einde van het examen. Is logisch (aan het einde zitten HC Duitsland en Nederland, gaan over de 20^e eeuw) maar voor leerlingen wel erg zwaar.</p>
Formulering vragen	<p>Helderder geformuleerde vragen dan voorgaande jaren.</p>
Geschiktheid bronnen	<p>Kortere en duidelijkere tekstbronnen dan voorgaande jaren. Bronnen zijn helder en meer eenduidig dan voorgaande jaren.</p>
Gebruik van de bronnen	<p>Veel bronvragen aan het einde, laatste 4 vragen zijn bronvragen.</p>
Corrigeerbaarheid	<p>Opmerkingen in het CV sluiten bepaalde antwoordmogelijkheden die door leerlingen worden gegeven uit. Datum die door de VO-raad wordt genoemd is een adviesdatum. De datum om voor WOLF de eerste 5 leerlingen in te voeren is wel een deadline (25 mei).</p>

Verlag van de online CE bespreking Geschiedenis HAVO op 22 mei 2023
Voorzitter: Anne van Putten
Notulist: Saskia Groot

Opmerkingen per vraag		Deel van de syllabus
Nr. & score	<p>Analyse van het correctieprobleem: wat is het probleem met deze vraag en welk correctieadvies kan dit probleem oplossen?</p> <p>Mogelijke problemen: 1. Redactie v.d. vraag onduidelijk (RV)/ 2. Redactie v.h. CV onduidelijk (RC)/ 3. Interpretatie v.d. bron discutabel (IB)/4. Puntenverdeling lastig (PV)/ 5. Vraag en antwoord sporen niet (VASN)/ 6. Ander probleem</p>	<p>Verduidelijkingen op het CV</p> <p>- Bij <i>'kern van een juist antwoord'</i>: het antwoord moet in de kern overeenkomen met het CV. <u>Wat is de kern?</u></p> <p>- Bij <i>'voorbeeld van een juist antwoord'</i>: er zijn ook <u>andere juiste antwoorden</u> denkbaar. Welke bijvoorbeeld?</p>
<p>Benoem eerst het probleem dat de vraag oplevert. Formuleer daarna een correctieadvies</p>		
1	<p>Vraag 1 ging meteen over HC het Britse Rijk</p>	<p>Volgordevragen worden steeds meer gericht op HC's ivm tijdvakoverstijgende begrippen/ verschijnselen/ signaalwoorden. Havo gaat over 6 tijdvakken, Vwo gaat over 10 tijdvakken.</p>
		<p>Hoogopgeleide Indiërs richtten hierop in 1885 het Indian National Congress op - in de 17e eeuw groeiden de groepen kolonisten in Amerika gestaag - In 1833 verbood Groot-Brittannië slavernij daarna in grote delen van het rijk - het voeren van twee wereldoorlogen - toen het in 1857 toch tot een opstand kwam onder ontevreden Indiase soldaten sloegen de Britten deze hard neer - zij kwamen in 1776 in opstand en vormden een onafhankelijke federale staat, de Verenigde Staten van Amerika</p>

2	Leerlingen gaan niet altijd in op de bron.	Leerlingen moeten zorgen dat er een motief is, zoals wordt genoemd in de bron. Handel kan niet worden goed gerekend, omdat het motief in de bron niet handel is.	KA: Het begin van de Europese overzeese expansie. KA: Het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling.
3		CV volgen. Alleen een juist KA noemen levert 1 punt op.	KA: Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat. KA: De hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid / Het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling.
4	Leerlingen verwijzen niet altijd naar de prent.	Leerlingen moeten bij zowel lid 1 als lid 2 verwijzen naar de prent, dit is noodzakelijk voor de punten. -> zie opmerking CV	Aanvankelijk bestonden er handelscontacten met de inheemse bevolking. Bloedige oorlogen en geïmporteerde ziekten zorgden er daarna snel voor dat die inheemse bevolking werd gedecimeerd.
5	Consequent gebruik van namen (en niet alleen voornamen) zou fijn zijn. Nu is een vrouw bij haar voornaam genoemd en bij vraag 4 wordt de man met zijn achternaam genoemd.	CV volgen	KA: De wetenschappelijke revolutie. KA: De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.
6	Puntenverdeling is lastig. Leerlingen noemen vaak klassenmaatschappij ipv standenmaatschappij.	Klassenmaatschappij is fout. Standenmaatschappij mag ook worden uitgelegd. Meerdere verwijzingen naar de bron die verwijzen naar haar hoge status zijn mogelijk. Als het antwoord slecht is geformuleerd, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	KA: Het streven van vorsten naar absolute macht. Voortbestaan van het ancien régime

7	<p>Lid 1 Antwoorden van leerlingen gaan alle kanten op. Lid 2 Leerlingen antwoorden soms te algemeen -> Goed voor handel.</p>	<p>Lid 1 Inname van grondgebied is fout -> de grond is al veroverd. Politieke doelstelling-> het gebied is beter te controleren/ verdedigen als er trouwe militairen wonen. Lid 2 goed voor handel moet wel worden uitgelegd.</p>	<p>De noordelijke koloniën aan de oostkust waren vestigingskoloniën, gericht op landbouw, handel en nijverheid.</p>
8	<p>Lid 2 Leerlingen leggen natuurlijke rechten vaak niet uit.</p>	<p>Lid 1 draait om het in opstand komen tegen wetten die zonder instemming tot stand zijn gekomen. Tirannen kan niet worden goed gerekend. Er is geen speciale aandacht voor vrouwen daarom komen ze in opstand-> 0 punten. Lid 2 Natuurlijke rechten moeten worden uitgelegd of een voorbeeld van geven van een natuurlijk recht -> anders 0 punten</p>	<p>Europese kolonisten kwamen in aanraking met Verlichte ideeën zoals de trias politica, het idee van volkssoevereiniteit en van natuurlijke rechten. Zij hadden geen politieke vertegenwoordiging in het parlement in Groot-Brittannië maar betaalden wel belastingen aan dat land. Dat frustreerde de kolonisten.</p>
9	<p>Leerlingen noemen voorbeelden die niet in het CV staan -> voorbeeld van een juist antwoord.</p>	<p>Er zijn meer juiste historische antwoorden mogelijk mits leidend naar verdere industrialisering. (redenering moet sluitend zijn!) Bv meer mest -> meer voedsel -> meer arbeiders-> toename industrie Bv meer kanalen-> minder vervoerskosten-> meer geld voor investeringen-> toename industrialisatie</p>	<p>Door verbeteringen in de landbouw en door ziektebestrijding groeide de bevolking en nam de vraag naar goederen en het aanbod van goedkope arbeid toe. Ondernemers investeerden winsten uit de koloniën in industrie en transport in Groot-Brittannië, waar eerst vaarwegen en daarna spoorwegen werden aangelegd.</p>
10	<p>Leerlingen vergeten vaak het woord tentoonstellen, is dan het antwoord fout?</p>	<p>Boodschap moet worden gekoppeld aan de bron -> anders 0 punten. Het woord tentoonstellen hoeft niet persé genoemd te worden zolang de leerling maar ingaat op het kunstwerk.</p>	<p>India kwam daarna onder direct gezag van de Britse regering. De ontwikkeling van Groot-Brittannië tot grootmacht bepaalde hun zelfbeeld. Zij zagen het als hun taak om de wereld naar Brits model te beschaven.</p>
11	<p>Leerlingen vergeten in te gaan op de eenzijdigheid van de bron, zoals dat wordt gevraagd.</p>	<p>In de vraag wordt specifiek gevraagd naar de positie van Lady Nugent en dat moeten ze koppelen aan eenzijdigheid in de bron.</p>	<p>Alle Engelse koloniën maakten gebruik van de arbeid van slaafgemaakten, maar in de zuidelijke plantagekoloniën</p>

		Als het antwoord slecht geformuleerd is, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	vormden zij een groter deel van de bevolking.
12		CV volgen	Vanuit een gevoel van superioriteit voerden de Britten de Engelse taal, hun rechtssysteem en hun onderwijssysteem in.
13		CV volgen Verwijzing naar het boek moet, maar niet persé naar het woord kind. Als het antwoord slecht geformuleerd is, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	De overheid greep aanvankelijk niet in, maar probeerde vanaf 1833 met de Factory Acts excessen te voorkomen.
14		CV volgen Als het antwoord slecht geformuleerd is, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	Ka: De opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme;
15		Lid 2 Na de tweede slash (/) is een tweede antwoordmogelijkheid.	KA: De moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie.
16	Goed te doen.	CV volgen Zie opmerking bij vraag 1.	Na de val van Srebrenica werd Nederland terughoudender in haar internationale ambities - het voeren van twee wereldoorlogen - de dekolonisatie van Indonesië en Suriname zorgde voor de al dan niet vrijwillige komst van groepen migranten naar ons land - vanaf eind jaren 1960 huurden werkgevers zogenoemde gastarbeiders in, eerst uit Zuid-Europa, later uit Turkije en Marokko, die later ook het recht kregen op gezinshereniging - de Duitse economie had te lijden van de hoge herstelbetalingen en het verlies van grondstofrijke gebieden - nadat zijn partij

			bij verkiezingen de grootste was geworden werd hij in 1933 benoemd tot rijkskanselier. Direct na hun aantreden begonnen de nazi's met de opbouw van een totalitair regime.
17	Lid 1 Het gedeelte na de komma zorgt veel problemen. Collega's vinden dat de vraagstelling en het CV bij Lid 1 niet bij elkaar aansluiten.	Lid 1 Het gedeelte na de komma zorgt veel problemen. Leerlingen leggen vaak het gedeelte over de instabiele democratie niet uit. Kern: Leerlingen moeten ingaan op de persoonlijke ervaringen van Teubert en dat koppelen aan de opkomst van de NSDAP/ extreem-rechts of anti-democratische stromingen. -> 2p Lid 2 geen problemen -> CV volgen	Door tegenstand van de conservatieve elite en extremistische groepen van links en rechts was die democratie vanaf het begin wankel. Een groot deel van de Duitse bevolking had weinig vertrouwen in de leiders van de Republiek. Direct na hun aantreden begonnen de nazi's met de opbouw van een totalitair regime. Met terreur en propaganda nazificeerden zij de samenleving. Tot de eerste slachtoffers behoorden politieke tegenstanders.
18	Denazificatie staat niet specifiek omschreven in de syllabus, nazificatie staat wel genoemd in de syllabus. Lastige vraag om na te kijken.	Er zijn meerdere antwoorden mogelijk, er zijn voorbeelden te bedenken die behoren bij een morele ontwrichting van Duitsland en de leerling maakt 2 denkstappen dan is dat ook goed voor 2 punten. Een voorbeeld van een juist antwoord-> je ziet op de foto een grote club nazi-militairen die zijn geïndoctrineerd daardoor duurt het lang voordat deze grote groep is gedenazificeerd. (2p) Als het antwoord slecht geformuleerd is, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	Het land was sociaal, economisch, politiek en moreel ontwricht; de buitengrenzen waren verlegd en een grote stroom aan <i>Heimatvertriebene</i> , terugkerende soldaten en slachtoffers van het naziregime kwam op gang
19	Leerlingen gaan in op de Europese samenwerking na de Tweede Wereldoorlog.	Lid 1 Het moet gaan over de internationale verhoudingen op dat moment kom je uit bij Koude Oorlog. Europese samenwerking is van latere datum. Lid 2 Kern is angst voor revanche van Duitsland en/ of voor een sterk Duitsland	Met de Trumandoctrine, het Marshallplan en het stimuleren van Europese eenwording wilden de Verenigde Staten een dam opwerpen tegen communistische expansie.

		Lid 3 Alleen noemen dat Nederland een kolentekort had is 1 punt.	Daarnaast profiteerde Nederland van het economisch herstel van Duitsland.
20		Alleen grondstoffen is 0 punten, aardolie is ook 0 punten. Kern van lid 3 is dat het volk/ burgers niet profiteren van de aardgasvondst.	De vondst van aardgas in Groningen. KA: Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologie communisme
21		CV volgen. Als het antwoord slecht is geformuleerd is, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	Op zoek naar politieke en economische vrijheden vluchtten DDR-burgers naar het Westen, hetgeen met de bouw van de Berlijnse muur in 1961 stopte. Onder Ulbricht werd de DDR in de jaren 1950 een totalitaire dictatuur naar voorbeeld van de Sovjet-Unie.
22	Leerlingen gebruiken ook beeldkenmerken om hun antwoord uit te leggen.	Er zijn ook juiste visuele beeldelementen te noemen. Belerende blik/ Intimiderende blik/ Grote mannen en een klein getekende vrouw. Lid 2 je moet ingaan op de confessionele mannen. Het zat hem niet in het geslacht, maar het ging juist om de politieke voorkeur.	Na de Tweede Wereldoorlog werden de verzuilde verhoudingen van voor de oorlog aanvankelijk hersteld. De positie van vrouwen veranderde. In 1956 kwam een einde aan de wettelijke handelingsonbekwaamheid van getrouwde vrouwen. Later streeden feministes van de tweede golf, zoals Man Vrouw Maatschappij en Dolle Mina, voor gelijke rechten en kansen.
23	Lastige vraag op het einde, voor leerlingen erg verwarrend. Allerlei namen die worden gedropt, waardoor leerlingen hun syllabus kennis gaan gebruiken.	Lid 1 een ander voorbeeld: "Mevrouw Honecker wil dat de Brezjnev-doctrine wordt gehandhaafd. " (1p) Handhaven moet wel worden genoemd voor het punt. Lid 2 CV volgen Lid 3 Leider mag je goedkeuren, rijkskanselier is echt fout. Niet goed -> er ontstaat een opstand in West-Duitsland of antwoorden die in die richting wijzen.	In de tweede helft van de jaren 1980 probeerde Gorbatsjov de Sovjet-Unie met zijn beleid van glasnost en perestrojka te hervormen. Omdat voor het slagen daarvan medewerking van het Westen nodig was liet hij de Brezjnevdoctrine los. De DDR-leiding keerde zich af van deze liberale koers van de Sovjet-Unie omdat zij de gevolgen van hervormingen vreesde.

			In 1989 ontstond een protestbeweging voor meer vrijheid en politieke hervormingen in de DDR.
24		De bron gaat niet over Suriname dus antwoorden als Surinamers zijn geïnteresseerd in hun geschiedenis zijn 0 punten. Wel goed bv: Mensen die voor een groot gedeelte zelf afstammen van tot slaafgemaakten zijn meer geïnteresseerd in de rol van slaven in de slavernijgeschiedenis. Als het antwoord slecht geformuleerd is, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	De dekolonisatie van Suriname. KA: Uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden trans-Atlantische slavenhandel, en de opkomst van het abolitionisme.
25	Anders dan vraag 3, daar wel losse punten voor het noemen van het juiste kenmerkend aspect.	CV volgen na een lange discussie is dit de consensus. We komen niet tot een eensluidend antwoord. Als het antwoord slecht geformuleerd is, maar wel 2 onderdelen van de redenering worden genoemd dan kan het nog 1 punt opleveren.	KA: De moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie. KA: De opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen:, nationalisme. KA: de dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld. KA: De ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen.